DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh24778>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 11.07.2019
Kabul Tarihi: 19.05.2020
On-line Yayın: 25.06.2020

Article Type: Research article
Submitted: 11.07.2019
Accepted: 19.05.2020
Published Online: 25.06.2020

Atıf Bilgisi / Reference Information

Ünal, H. & Sönmez, S. (2020). Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Journal of History School*, 46, 1697-1718.

**PROJE ÖZEL EĞİTİM İŞ UYGULAMA MERKEZİ EĞİTİM
PROGRAMINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ¹**

Hilal ÜNAL² & Selami SÖNMEZ³

Öz

Bu çalışmanın amacı ülkemizde orta ve ağır otizmlili bireylere meslek kazandırmak ve onları iş hayatına kazandırmak için sadece otizmlili çocuklara yönelik ülkemizde eğitim veren Beylikdüzü Özel Eğitim ve İş Uygulama Merkezi eğitim programını öğretmen görüşleri ile değerlendirmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Beylikdüzü Özel Eğitim ve İş Uygulama Merkezi'nde görevli 20 öğretmen oluşturmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılan çalışmada veri çözümleme tekniği olarak betimsel analiz ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırma bulgularında öğretmenlerin program hakkında görüşleri olumlu düşünceler, olumsuz düşünceler ve öneriler olmak üzere 3 tema altında toplanmıştır. Olumlu düşünceler temasında programın kazanımları, etkinlikler, programın öğrenci gelişimi üzerine etkileri, programda yer alan uygulayıcı görüşleri, beceri, program kapsamı, programa genel bakış ve ölçme-değerlendirme; olumsuz düşünceler temasında öğrenci, program ve ölçme-değerlendirme; öneri temasında da programa genel bakış ve etkinlikler alt temalarından oluşmuştur. Öğretmenlerin Beylikdüzü Özel Eğitim ve İş Uygulama Merkezi (Okulu) eğitim programına ilişkin görüşlerinin genel olarak olumlu ve uygulanabilir olduğu sonucu bulunmuştur.

¹ Bu çalışma birinci yazarın Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında, ikinci yazarın danışmanlığında yapmış olduğu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Malatya Engelsiz Yaşam Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, hilal_unal@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-8081-4642

³ Dr. Öğrt. Üyesi Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, ssonmez@atauni.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4951-2747

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Proje Okulu, Eğitim Programı, Program Değerlendirme.

Teachers' Opinions About the Education Program of the Project Special Training and Business Practice Center

Abstract

The aim of this study is to evaluate the educational program of Beylikdüzü Special Training and Business Practice Center (School) by means of the teachers' opinions, which is place in our country giving education for the children diagnosed with autism spectrum, in order to provide the individuals who are diagnosed with the middle and excessive autism with occupation and bring them into the business life. In the research, the case study pattern, one of the qualitative research methods has been utilized. The research working group consists of twenty teachers working in Beylikdüzü Special Training and Business Practice Center. In this study, in which the qualitative data collection technique has been handled, the semi-structured interview technique is utilized. As the technique of data analysis, the descriptive analysis and the content analysis have been performed. The teachers' opinions as to the program have been collected under three themes: the theme of positive thoughts, the theme of negative thoughts and the theme of suggestions. In the theme of positive thoughts, the acquisitions in the program consists of the subthemes of the activities, the effects of the program on the students' progress, the opinions of the executors who have taken part in the program, skills, the scope of the program, the overview of the program and the assessment and the evaluation. The theme of negative thoughts consists of the subthemes of the student, the overview of the program and the assessment and the evaluation. The theme of suggestion consists of the subthemes of the overview of the program and the activities. As a result, it has been found out that the opinions of the teachers concerning the educational program of the Project school, Beylikdüzü Special Training and Business Practice Center (School), have been generally positive and applicable.

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Project School, Educational Program, Program Evaluation.

GİRİŞ

Ülkemizde son yıllarda engelli bireylerin eğitimi için birçok destek sağlanmakta, engelliler ile birçok yeni spor faaliyetleri yapılmakta, engellilerin istihdamı üzerine çalışmalar sürdürülmekte ve bu konuda birçok kanun ve yönetmelik çıkartılmaktadır. 5378 sayılı Engelliler Hakkındaki Kanunda (2005) engelli birey “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde farklı seviyelerde kayıp bulunan bireylerin bu yeti kayıpları sebebiyle topluma sağlıklı bireyler ile birlikte aynı şartlarda tam ve aktif katılımını kısıtlayan tutum ve çevre şartlarından etkilenen birey” şeklinde tanımlanmıştır.

Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen
Görüşleri

Engel nedenlerine bağlı olarak engellilik 7 başlık altında incelenebilmektedir. Otizm de bu engel gruplarından biri olan zihinsel engel grubu türlerinden biridir (Ziçev, 2018).

1943 yılında ilk olarak çocuk psikiyatristi Leo Kanner tarafından tanımlanan otizm spektrum bozukluğunun (OSB) resmi olarak ilk kez tanımına 1980’de Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan Ruhsal Bozukluklar Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) DSM-III’ te yer verilmiş olup 2013 yılında yayımlanan DSM-V’te “sosyal iletişim ve etkileşimdeki kalıcı yetersizlikler, sınırlı/tekrarlanan davranış örüntüleri, alışılarda ısrar edip rutine bağlı kalma, duyuşal uyarılara aşırı duyarlılık veya duyarsızlıkla kendini gösteren, özellikleri çoğunlukla 24 ay ve sonrasında ortaya çıkan bir gelişimsel yetersizlik” olarak en güncel tanımını almıştır (Aslan ve Şahin, 2015).

Davranış özellikleri, klinik değerlendirmeler ve yapılan çalışmalarda tanı oranı erkek çocuklarda kız çocuklara göre 3/1 ile 5/1 oranında değişen otizm spektrum bozukluğunun görülme sıklığı giderek artmaktadır (Doğangün, 2008).

Amerika Hastalıkları Kontrol Merkezi (CDC) tarafından açıklanan verilere göre 2006 yılında çocuklardan 150’sinden 1’ine OSB tanısı konulurken, 2012 yılında çocuklardan 88’inden 1’ine OSB tanısı konulduğu ve 2014 yılında 64 çocuktan 1’inin, 2016 yılında da her 59 çocuktan 1’inin Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı aldığı görülmektedir (Motavalli-Mukaddes, 2018). Ülkemizde yaklaşık 1.387.580 otizimli birey olup 0-19 yaş grubunda 434.010 civarında otizimli çocuk bulunduğu varsayılıyor (Tohum Otizm, 2020).

OSB’lerin sosyal iletişime geçmeleri çok zordur. Çoğu tanı konulan çocuğun ailesiyle dahi diyaloga hiç girmedeği ya da çok nadir girdiği bilinmektedir. Sosyal iletişime geçilebilmesi bakımından en zor engel grubudur. Tıbbi olarak henüz bir tedavisi bulunmayan OSB tanısı almış bireyler için tek ve hatta en önemli tedavi şekli 1960’lı yıllardan bu yana verilen özel eğitimidir. OSB tanılı bireylerde bireyi kendi kendine yeterli duruma getirerek topluma aktif katılmasını ve bağımsız, üretken bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan sistemli ve düzenli uygulanan özel eğitim ile gelişimsel beceri alanlarında ilerleme olabileceği gibi tanılamada esas olan bir kısım sorun davranışların azalmasını da sağlanabilecektir (Pektaş, 2016).

Otistik çocukların eğitimindeki amaç, yıkıcı davranışları azaltmakla birlikte dil, iletişim, kendi kendilerine yetebilme, bağımsız hareket edebilme davranış becerilerini kazandırarak öğrenmelerini arttırmak olmalıdır. Bu amaçlar doğrultusunda yapılacak ilk iş çocuğun güçlü yönlerini, ihtiyaçlarını belirleyen

ayrıntılı bir değerlendirme yapıp bu değerlendirmeler doğrultusunda bireyin yeteneklerini en üst düzeyde kullanmasını sağlayacak şekilde bireyselleştirilmiş ve yapılandırılmış bir eğitim programı hazırlamaktır (Doğangün, 2008).

Otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocuklarda yapılan eğitimlerde; kaba ve ince motor yeteneğinin geliştirilmesi, dikkat süresinin artırılması, beden farkındalıklarının-kendilik kavramlarının-sosyal becerilerinin-sözel olan ve olmayan becerilerinin geliştirilmesi, okul öncesi ve temel eğitim kavramlarının öğretiminin kolaylaştırılması, yinelenen davranışların geliştirilmesi, öfke gibi olumsuz davranışlarının değiştirilmesi, duyuların algılanarak hareket sistemiyle koordineli hale getirilmesi alanlarına odaklanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Pektaş, 2016).

Bu eğitimler ve çevresel koşulların (bilinçli anne-baba, destekleyici arkadaşlar vs) etkisi ile OSB çocuklar çok üretken ve faydalı olabilmektedirler. Bu duruma otizm tanısı konmuş birçok ünlü örnek olarak verilebilir. Örneğin ünlü Avusturyalı müzik bestecisi Wolfgang Amadeus Mozart'ın Tourette (Turet) sendromu olduğu (Ashoori ve Jankovic, 2007), ünlü İtalyan ressam, heykel ve mimar Michelangelo Buonarroti'nin yüksek düzeyde otizmlili olduğu (Arshad ve Fitzgerald, 2004), yine ünlü İngiliz fizikçi Isaac Newton, Nobel Ödüllü Alman Fizikçi Albert Einstein'ın ve ünlü İngiliz Kimyager Henry Cavendish'in Asperger sendromu belirtileri gösterdikleri (James, 2003) birçok bilimsel araştırmaya konu olmuştur.

Farklı alanlar ve eğitimde farklı teorik yaklaşımlara sahip uzmanlar ortak kanı olarak otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocukların temel probleminin sosyal beceri yetersizliği olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu uzmanlar OSB tanımlı çocukların eğitiminde ilk hedefin de sosyal beceri yetersizlikleri üzerine olması gerektiğini ifade etmektedirler (Aslan ve Şahin, 2015). Otistik çocukların eğitiminde Lovaas, TEACCH (Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped) ve resimler aracılığıyla iletişim kullanılmaktadır. Bunlarla birlikte anne babaların endişelerinin rahatlatılması, davranış değiştirme becerileri ve kavram eğitimi ile eğitimde istenilen kazanımlar elde edilebilir (Doğangün, 2008). Ancak; okul programlarında otistik çocukların eğitiminde yoğunlukla "Davranış Değiştirme Modeli"ne dayalı eğitim programları kullanılmaktadır (Darica vd., 1992).

OSB tanımlı çocuklara iyi bir eğitim vermek için öncelikle onları okullara çekmek gerekir. Yani OSB tanımlı çocukların okullaşma oranını yükseltmek gerekir. Mazurik-Charles ve Stefauna (Güven ve Diken, 2014) Amerika'da 2010 yılında her 150 çocuktan 1'inin OSB tanısı konduğunu ve bu çocukların okullaşma oranının çok yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Türkiye'de ise

Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen
Görüşleri

yaklaşık 1.387.580 kişiye OSB tanısı konmuştur. Bu kişilerden yaklaşık 434.010'unun 0-19 yaş arasında yani okul çağında olması ayrıca dikkat edilmesi gereken bir husustur. Ancak; ülkemizde bu çocukların uzmanlaşmış eğitimcilerle özel eğitime yönelik okullarda eğitim aldıklarını söylemek oldukça güçtür (Güven ve Diken, 2014).

Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim datalarına göre, ülkemizde otizmlili ve zihinsel engelli bireylerin eğitim aldığı III. kademe özel eğitim iş uygulama merkezi 278 ve zihinsel engelliler özel eğitim mesleki eğitim merkezi 186 tanedir (MEB, 2020). 2018-2019 eğitim öğretim yılında bu merkezlerde 9208'i kız ve 16743'ü erkek olmak üzere eğitim alan toplam öğrenci sayısı 25951'dir (Örgün Eğitim İstatistikleri, 2020). 2015-2016 eğitim öğretim yılı verilerine bakılırsa, okul öncesi eğitimde 73 erkek, 16 kız, toplam 89 otizmlili öğrenci kaynaştırma eğitimi hizmeti alırken; ilköğretimde 1.176 erkek, 203 kız, toplam 1.379 otizmlili öğrenci hizmet almakta ; ortaokul düzeyinde 724 erkek, 129 kız, toplam 853 otizmlili öğrenci ve lise düzeyinde 139 erkek, 36 kız, toplam 175 otizmlili öğrenci kaynaştırma eğitimi sınıflarında hizmet almıştır (Rakap vd., 2017).

Ülkemizde I. Kademe 266 tane okul bulunmaktadır. Bununla birlikte 262 tane II. Kademe 262 tane ve 221 tane III. kademe eğitim hizmeti veren özel eğitim iş uygulama merkezi (okulu) mevcuttur (MEB, 2017). Bu okulların sadece otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocuklara yönelik eğitimleri yoktur.

Ülkemizde Beylikdüzü Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (Okulu) 2013-2014 eğitim öğretim yılında, orta ve ağır otizmlili bireylere meslek kazandırmak ve iş hayatına kazandırmak amacıyla İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından proje okulu olarak kurulmuştur. Proje süresince 30 öğretmen gözetiminde 30 öğrenciye çamaşırhane görevlisi, otel kat görevlisi, serigrafi baskı makinesi operatörü ve temizlik görevlisi olarak yetiştirilmeleri için mesleki eğitim verilmektedir (Beylikdüzü Uygulama, 2017).

Bu çalışmanın amacı ülkemizde orta ve ağır otizmlili bireylere meslek kazandırarak onları iş hayatına kazandırmak için sadece otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocuklara yönelik eğitim veren Beylikdüzü Özel Eğitim ve İş Uygulama Okulu eğitim programını öğretmen gözünden değerlendirmektir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki alt sorulara cevap aranmıştır.

- OSB tanımlı çocuklar için yeterli sayıda uygun meslek grupları seçilmiş midir?
- Meslek gruplarına uygun eğitim verilmekte midir?
- Kazanımlar seçilen meslek gruplarına uygun mudur?

- Programda yer alan etkinlikler kazanımlar için yararlı ve yeterli midir?
- Program içeriği OSB tanılı çocukların derse ve okula karşı ilgilerinde (okula istekli gelme, bağımsız davranışlarda bulunma vb.) değişiklik meydana getirecek şekilde düzenlenmiş midir?
- Program içeriği OSB tanılı çocuklar için seçilen meslek gruplarına uygun mudur?
- Program OSB tanılı çocuklara verilen eğitimin ölçme ve değerlendirilmesine uygun mudur?

Otizmlili bireyler özel eğitim kategorisinde bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanarak yetiştirilen bireylerdir. Eğitimlerindeki amaç bireysel bağımsızlıklarını kazandırarak topluma katılımlarını sağlamaktır. Ülkemizde 0-18 yaş arasında 352 bin otizmlili birey olduğunu ve bu bireylerin eğitim alabileceği özel eğitim iş uygulama merkezi (III. kademe) sayısının sadece 230 olduğu MEB verilerinden anlaşılmaktadır ki bu da ülkemizde OSB tanılı çocukların meslek eğitimi alarak bağımsızlıklarını kazanmaları ve etkin olarak topluma katılımlarının sağlanması için yeterli okullaşmanın olmadığını göstermektedir. Dünyada ve ülkemizde OSB ile ilgili toplumdaki bilinçlenme, farkındalık ile tanı kriterlerindeki güncellemeler sayesinde tanılanan birey sayısında yıldan yıla artış görülmektedir. Eğitimin tek tedavi yöntemi olarak görüldüğü OSB’de tanı alan bireylerin bağımsız yaşamaları, bu alanda okullaşmaya, yeterli donanıma sahip uzman yetiştirmeye, bilinçli ve gerek okul gerekse okul dışında eğitimin tamamlayıcı unsuru olan ailelerin eğitimine bağlıdır. Yapacağımız çalışmada proje kapsamında hazırlanan programın öğretmenler tarafından değerlendirmesini alarak sonuç doğrultusunda daha çok OSB tanılı bireyin bu program ile eğitime katılımının sağlanması düşünülmektedir. Aynı zamanda proje programın beşinci yılı olması ve programın değerlendirmesinin yapılarak revizyona gidileceği bu süreçte öğretmen görüşlerinden yararlanılmasıdır.

Bu araştırma 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında Beylikdüzü Özel Eğitim İş Uygulama Okulunda çalışan 20 öğretmenin verdiği cevaplar ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması tek bir ya da az sayıda bulunan durumu ayrıntılı inceleme ve ortaya koymak için veri toplama, analiz etme, sonuçlandırma ve raporlandırma işlemlerinin bütününden oluşan bir yöntemdir. Bir araştırmada durum çalışmasının tercih edilmesinde üç soruya cevap aranır. Bunlar; araştırmanın betimleyici ya da açıklayıcı bir soruyu gösteriyor olması, gerçek

Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen
Görüşleri

ortamdan elde edilen verilerin olması, değerlendirme yapılacak olmasıdır. Durum çalışması toplulukla ilgili çalışmalardan, eğitime, sağlığa, sosyal sorun ve çatışmalardan genç ve aileleri de kapsayan kliniğe kadar birçok alanda önemli bir yere sahiptir (Yin, 2012/2017).

Çalışma Grubu

Araştırma grubunu 2017-2018 Beylikdüzü Özel Eğitim ve İş Uygulama Merkezi'nde çalışan, projenin ilk yılında aktif görev almış 30 öğretmenden okulda göreve devam eden 21 öğretmenden araştırmaya gönüllü olarak katılan 20 öğretmen oluşturmuştur. Bu öğretmenlerin özellikleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 1
Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Özellikler		<i>f</i>	%
Cinsiyet	Erkek	4	20
	Kadın	16	80
Mezuniyeti/uzmanlığı	Özel Eğitim mezunu	2	10
	Sertifikalı	18	90
Statüsü	Kadrolu	3	15
	Ücretli	17	85
Deneyim Süresi	0-5 yıl arası deneyime sahip	14	70
	5 yıl ve üzeri deneyime sahip	6	30
Hizmet İçi Eğitim Alma Durumu	Eğitim almış	20	100
	Eğitim almamış	0	0
Toplam		20	100

Yukarıdaki tabloda belirtildiği şekliyle katılımcılardan 4'ü (%20) erkek, 16'sı (%80) kadın; 2 (%10) katılımcı özel eğitim mezunu, 18 (%90) katılımcı diğer lisans programlarından mezun olup özel eğitim sertifikasına sahip; 3(%15) katılımcı kadrolu ve 17 (%85) katılımcı ücretli olarak görev yapmakta; katılımcılardan 14'ü (%70) 0-5 yıl arası, 6'sı (%30) 5 yıl ve üzeri deneyime sahip olup 20 katılımcının tamamı hizmet içi eğitim almıştır.

Veri Toplama Teknikleri / Araçları

Araştırmada nitel veri toplama teknikleri benimsenmiştir. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından literatür taraması yapılarak hazırlanmış ve üç öğretim üyesi değerlendirmesi ile uzman görüşü alınarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile araştırmaya gönüllü katılan öğretmenler ile yüz yüze yapılmış ve bu

görüşmeler araştırmacı ve görüşmeye katılan kişi tarafından yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Her öğretmene isim belirtmeden “ÖE1, ÖK1” şeklinde kodlanmıştır. Bu kodlamalarda E= erkek, K= kadın, Ö= öğretmen ve 1 ise öğretmenlerin kayıtlanma numarasını göstermektedir. ÖE1= 1.sıradaki erkek öğretmeni ifade etmektedir.

Veri Analizi

Öğretmen ile görüşmeler yazılı olarak kayıt altına alınmış ve bu kayıtlara “içerik analiz” ve “betimsel analiz” uygulanmıştır. İçerik analizi sonucunda temalar, temalara ilişkin kategoriler ve kavramalar ortaya çıkartılmıştır. Bu kavramlar betimsel analizler ile desteklenmiştir. Yapılan çalışmada verilerin analizinde yapılan gözlemlerle birlikte alanyazın ve literatür taramasından da yararlanılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, proje olarak uygulanan programın değerlendirilmesine ilişkin görüşmeler yolu ile elde edilen verilerin analizi, ortaya çıkan tema ve kodların yorumları ile bu bulgulara ilişkin katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Beylikdüzü İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına İlişkin Elde Edilen Olumlu Düşüncelere İlişkin Bulgular

Elde edilen bulgulara göre öğretmenler program hakkındaki olumlu düşüncelerini *programın kazanımları, etkinlikler, programın öğrenci gelişimi üzerine etkileri, programda yer alan uygulayıcı görüşleri, beceri, program kapsamı, programa genel bakış ve ölçme-değerlendirme* alt temaları üzerinde durarak ifade etmişlerdir.

Öğretmenler “*programın kazanımları*” alt temaları hakkındaki görüşlerini *yeterli, işlevsel, başarılı, istihdama yönelik, sosyal hayata katılımı sağlayıcı, gelişimi destekleyici* kavramları ile ifade etmişlerdir.

Yeterliliğe ilişkin katılımcı ÖK1; “*Kazanımların yeterli olduğunu düşünüyorum.*”, şeklinde ifade ederken aynı doğrultuda katılımcı ÖK8 de; “*...çok yeterli çalışma ve kazanımlar yer almıştır.*” şeklinde görüş bildirmiştir.

İşlevsellikle ilgili katılımcı ÖK7; “*...kazanımlar işlevsel...*” şeklinde ve katılımcı ÖK6; “*...verimli ve işlevsel...*” diyerek açıklamıştır.

Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Başarılılığa ilişkin katılımcı ÖE1; “...diğer programlara nispeten daha verimli bir süreç ile sağlıklı ve başarılı sonuçlar gözlenmiştir...” şeklinde görüş belirtmiştir.

İstihdama yönelik olmasına yönelik olarak katılımcı ÖK11; “...kazanımların, çocuklara ileride istihdam sağlayacak işlerin olması koşuluyla verimli olacağını düşünüyorum...” ifadeleriyle görüşünü belirtmiştir.

Sosyal hayata katılımı sağlayıcılığı için katılımcı ÖK2; “...sosyal yaşantılarında onlara destek olacak edinimlerdir...” şeklinde, katılımcı ÖK3; “...hem okulun hem sosyal yaşamını geliştirmek amacıyla çeşitli kazanımlar elde etmesi için eğitimler verilmektedir.” şeklinde, katılımcı ÖK4; “...özel çocukların topluma adaptasyonu, insana ve çevreye uyumu konusunda başarılı kazanımlar...” diyerek, katılımcı ÖE4; “...öğrencilerimizi topluma kazandırmak için günlük yaşama uyumlu davranışlar sergilemesi hayatı onlara bir nebze kolaylaştırmaktadır...” sözleriyle birbiri ile aynı doğrultuda görüşlerini ifade etmişlerdir.

Gelişimi destekleyiciliğine yönelik katılımcı ÖE2; “Proje programında yer alan kazanımlar öğrencilerin gelişimini arttırmaya yönelik olarak hazırlanmış...” diyerek açıklamıştır.

Öğretmenler “etkinlikler” alt teması hakkındaki görüşlerini okula uyum ve aidiyet, farklı ilgi alanlarına yönelme, yararlı kavramları ile ifade etmişlerdir.

Okula uyum ve aidiyete yönelik katılımcı ÖE2; “...programda yer alan etkinlik ve açıklamalarda öğrencilerin okula uyum sağlamaları, okulu sevmelerini sağlamaya öncelik verilmiş.” şeklinde ve katılımcı ÖK5; “...öğrenciler okulu benimsemekte...” şeklinde ifade etmiştir.

Farklı ilgi alanlarına yönelmeyle ilgili katılımcı ÖK14; “...farklı ve değişik uğraşlar zevk verebiliyor...” ve katılımcı ÖK5; “...ilgi alanlarını arttırdı...” ifadeleriyle açıklamışlardır.

Yararlılık ile ilgili katılımcı ÖK7; “...öğrenci için faydalı etkinlikler...” şeklinde, katılımcı ÖK5; “programda yer alan kazanımlar ve uyguladığımız etkinlikler öğrenciler üzerinde olumlu sonuçlar yaratmıştır.” şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenler “programın öğrenci gelişimi üzerine etkileri” alt teması hakkındaki görüşlerini ilgi, isteklilik, okula devam etme, dikkat sürecinde iyileşme, planlı ve düzenli yaşama kavramları ile ifade etmişlerdir.

İlgiye ilişkin katılımcı ÖK2; “...öğrencilerimizin derslere ve okula karşı olan ilgisi artış yönünde bir eğilim göstermiştir. Örneğin yapmış olduğumuz sosyal etkinlikler onların okula karşı ilgisini arttırmıştır.” ifadesiyle, katılımcı ÖK6; “...ilgilerinde artma oldu...” ifadesiyle, katılımcı ÖK7; “...ilgileri arttı...” ifadesiyle açıklamıştır.

İsteklilik için katılımcı ÖE3; “Öğrenciler ilk etapta okula alınmakta zorlanırken bu program sayesinde okulda yabancılık çekmeden okulda ve derslerde daha rahat ve daha alışmış bir noktaya geliyorlar.”, katılımcı ÖE2; “...yapılan etkinliklerle öğrencinin eğlenirken öğrenmesi ön planda olması öğrenciye okulu sevme konusunda etkili olmuştur...”, katılımcı ÖE1; “...programın getirilerinden biri olarak belki okula daha mutlu ve istekli geldikleri söylenebilir...”, katılımcı ÖK15; “...okula hevesleri arttı...”, katılımcı ÖK13; “...öğrenciler daha zevkli geçirebiliyor dersleri...” sözleri ile ifade etmiştir.

Okula devam etme ile ilgili olarak katılımcı ÖK7; “...okula gelmeyen öğrenci okula gelme arzusu arttı...” diyerek ifade etmiştir.

Dikkat süresinin artması için katılımcı ÖK3; “...odak süreleri arttı...” şeklinde, katılımcı ÖK5; “...ders ile ilgili odak kurma ve ilgi alanlarını arttırdı...” şeklinde, katılımcı ÖK6; “...meşguliyette artma oldu...” şeklinde, katılımcı ÖK8; “...motivasyon sistemi sayesinde etkinlikle meşgul olma arttı. Örneğin 5 saniye olan meşguliyet süresi 20 dakikaya çıktı.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Planlı ve düzenli yaşama için katılımcı ÖK12; “...projemizde yer alan programların çocuklara çok fazla kazanım sağladığını düşünüyorum. Planlı ve düzenli çalışmak çocukları rahatlatıyor.” İfadelerine yer vermiştir.

Öğretmenler “beceri” alt teması hakkındaki görüşlerini mesleki beceri, öz bakım becerileri, bağımsızlık becerileri ve psikomotor beceri kavramları üzerinde durmuşlardır.

Bağımsızlık becerilerine ilişkin katılımcı ÖK4; “...etkinliklerin öğrencilerimize sağladığı faydaları göz önüne alırsak seçme özgürlüklerinin ortaya çıkması...” şeklinde, katılımcı ÖE3; “Öğrencilerimizin daha bağımsız, daha odaklı, daha ilgili bir hale gelmesine yardımcı oluyor.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Öz bakım becerileri ile ilgili katılımcı ÖE3; “...olumlu yönde değişiklikler oldu. Öğrenciler günlük yaşamla ilgili görevlerini daha rahat ve uyumlu bir şekilde yapmaktadırlar. Örneğin, diş fırçalama, öz bakım, günlük yaşam becerileri...” olarak açıklamıştır.

Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Mesleki beceriler için katılımcı ÖK12; “...severek yaptıkları iş uygulama derslerinden oldukça verim alıyoruz...” şeklinde katılımcı ÖK11; “...bazı iş programlarından oldukça keyif alıyorlar. Örneğin, kalem yapma abaküs yapma gibi...” şeklinde, katılımcı ÖK9; “...İş becerileri ile günlük kazanımları sağlanıyor bu da çok faydalı oluyor.” şeklinde birbirlerine yakın ifadeler ile belirtmişlerdir.

Psikomotor beceri gelişimine ilişkin katılımcı ÖK15; “...öğrencilerin ince ve kaba motor becerilerinin gelişmesinde, göz koordinasyonu sağlanmasında başarı sağlandığını düşünüyorum.” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Öğretmenler “program kapsamı” alt teması hakkındaki görüşlerinde aileye destek, toplumsal farkındalık, olumlu davranış değişiklikleri kavramlarının üzerinde durmuşlardır.

Aileye destek ile ilgili katılımcı ÖK2; “Projede yer alan programlar öğrencilerimizin hem aile içindeki hem sosyal yaşantılarında onlara destek olacak edinimlerdir.” ve katılımcı ÖE5; “...programın uygulanmasıyla beraber verilen aile eğitimleriyle de ailenin farkındalık ve bilincinin arttığını, çocukta meydana gelen olumlu davranış değişiklikleri ile aile destek olunduğu...” görüşlerini belirtmişlerdir.

Toplumsal farkındalığa ilişkin katılımcı ÖK4; “...yapılan etkinliklerin olumlu sonuçlarını gözönüne alırsak eğer çevrenin bilinçlenmesi, toplumdaki bireylerin konu hakkında daha çok araştırma yapması, çocuklarımız ile iletişime geçilmesi gibi olumlu sonuçlar ortaya çıkmıştır...” ifadesini kullanmıştır.

Olumlu davranış değişiklikleri için katılımcı ÖK3; “...davranış problemlerinde azalma meydana geldi...” şeklinde ve katılımcı ÖK4; “...gülebilmesi, tepki verebilmesi gibi olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Okula uyumun ve iletişimlerinin gözle görülebilir düzeyde arttığı söylenebilir. Kendi öğrencimden örnek verecek olursak bir önceki seneye göre ağlama krizlerinde ve derste uyumada azalma olduğu söylenebilir. Hatta sosyal etkinlik yapmadığımız zaman öğrenciden bu talebin geldiğini söyleyebiliriz...” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Öğretmenler “programa genel bakış” alt teması hakkındaki görüşlerini bireysel ve yaşayarak öğrenme kavramları ile ifade etmişlerdir.

Bireyselliğe ilişkin katılımcı ÖK1; “...programlar öğrencilere bireysel olarak hazırlandığı için sorun yaşamıyoruz...” şeklinde görüş belirtmiştir.

Yaşayarak öğrenme için katılımcı ÖE1; “...proje kapsamında öğrencilerin en etkin öğrenme yöntemi olan yaşayarak öğrenme metodu baz alındığından, diğer programlara nispeten daha verimli bir süreç ve daha sağlıklı çıktı alındığı...” şeklinde görüş belirtmiştir.

Öğretmenler “programda yer alan uygulayıcı özellikleri” alt teması hakkındaki görüşlerini eğitim, tecrübe ve bilgi paylaşımı, hassasiyet kavramlarında açıklamışlardır.

Eğitim ile ilgili katılımcı ÖE1; “Programla ilgili verimli seminer dönemi ve okul idaremizce tekrarlanan eğitimler sayesinde sisteme entegrasyonumuz son derece başarılı olmuştur.” Şeklinde, katılımcı ÖK12; “...okul açılmadan önce ayrıntılı eğitimlerini alıyoruz. Ayrıca eğitim içerisinde deneyimli öğretmenler yardımcı oluyorlar...” şeklinde, katılımcı ÖK8; “...fikirlerde birlik söz konusu...” şeklinde, katılımcı ÖK2; “...çok fazla güçlük yaşadığımız söylenemez. Çünkü okulumuzdaki eğitimler ara ara tekrar ettirilmektedir...” şeklinde ifade etmiştir.

Tecrübe ve bilgi paylaşımına yönelik katılımcı ÖE1; “Zümre öğretmenleri ile tam koordinasyon içerisinde süreci birlikte yürütüyoruz.” İfadesiyle, katılımcı ÖE3; “...hem program, hem de olan veya olabilecek herhangi bir konu için zümre öğretmenlerimizle fikir alış veriş yapabiliyoruz...” ifadesiyle, katılımcı ÖK14; “...farklılıkları da ortak bir kararla uygulamaya alıyoruz...” şeklinde, katılımcı ÖK4; “...kesinlikle görüş ayrılığı oluşmuyor. Herkes birbirine danışarak ortak karar alınarak projelerimizi gerçekleştiriyoruz...” şeklinde, katılımcı ÖK2; “...program uygulanmasında zümre öğretmenlerimizle birlikte görüş alışverişinde bulunmaktayız...” diyerek görüşlerini açıklamıştır. Bununla beraber diğer katılımcıların da görüş ayrıcalıkları yaşamadıkları ve bilgi alışverişinde bulundukları yönünde görüş belirtmişlerdir.

Hassasiyete ilişkin katılımcı ÖK5; “...zümre öğretmenlerimiz bu konuda çok hassaslar ve her konuda her görüşte bize yardım ederek daha iyi bir yol sunuyorlar...” şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenler “ölçme-değerlendirme” alt teması hakkındaki görüşlerini düzenli ve sistemli veri toplama, veri formu, gözlem ve gelişim raporu kavramları ile açıklamışlardır.

Düzenli ve sistemli veri toplama ile ilgili katılımcı ÖK2; “...ölçme ve değerlendirme konusunda düzenli ve sistemli bir şekilde veriler alındığından herhangi bir güçlükle karşılaşmamaktayız...” şeklinde görüşünü bildirmiştir.

Veri formu kavramı için katılımcı ÖK7; “...veri formu alınarak ölçme değerlendirme yapılıyor...” açıklaması ve katılımcı ÖE1; “...veri formu yöntemi

Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri

ile ölçme değerlendirme safhası verimli bir şekilde yürütülmektedir.” açıklaması ile görüşlerini bildirmişlerdir.

Gözlem ve gelişim raporuna ilişkin katılımcı ÖK4; “...hayır güçlük yaşanmıyor. Bu projelerin öğrenciye neler kattığını gözlemleyip, eksik yönlerinin ve daha çok toplumda, yaşantısında ona fayda sağlayacağı konusunda veri toplama yolu ile gözlem yapılmakta. Öğrenci için yarar sağlayan her projeyi desteklemekteyiz ve bunun sonuçlarını gelişim raporunda görmekteyiz...” ifadeleriyle görüşlerini bildirmiştir. Genel olarak diğer katılımcılar da ölçme değerlendirme sürecinde sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

Beylikdüzü İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına İlişkin Elde Edilen Olumsuz Düşüncelere İlişkin Bulgular

Elde edilen bulgulara göre öğretmenler program hakkındaki olumsuz düşüncelerini *öğrenci, program ve ölçme-değerlendirme* alt temaları üzerinde durmuşlardır.

Öğretmenler “*öğrenci*” alt teması hakkındaki görüşlerini *beslenme ve ergenlik* kavramları ile ifade etmişlerdir.

Beslenme için katılımcı ÖK4; “...çok sık olmasa da zaman zaman olabiliyor. Özellikle beslenme etkinlikleri olduğu zaman sıkıntılar yaşanabiliyor...” ifadesi ile görüşünü bildirmiştir.

Ergenliğe ilişkin katılımcı ÖE4; “...öğrencilerimiz *ergenlik* döneminde olduğu için ve *ergenlikle* ilgili sorunları olduğu için *güçlüklerle* karşılaşmaktayız...” ifadesiyle ve katılımcı ÖK10; “...ergen oldukları için bazı problemler yaşıyoruz...” ifadesiyle, katılımcı ÖK7; “...çocuklar yetişkin olduğu için zorluklar yaşanabiliyor...” ifadesiyle açıklamıştır.

Öğretmenler “*program*” alt teması hakkındaki görüşlerinde *öğrenci* seviyesine uyarlanamama, diğer programlara göre farklılık oluşturmama kavramları üzerinde durmuşlardır.

Öğrenci seviyesine uyarlanamamaya yönelik olarak katılımcı ÖK13; “...öğrencilerin öğrenme düzeylerine göre *güçlükler* yaşanabilmektedir...” , katılımcı ÖK14; “...öğrenci seviyesine göre program uygulamalarında *güçlük* yaşanabilir...” görüşleri ile açıklamıştır.

Diğer programlara göre farklılık oluşturmamaya ilişkin katılımcı ÖK9; “...proje programla öğrencilerde, derse ve okula karşı ilgilerinde çok değişiklik olduğunu düşünüyorum...” görüşünü belirtmiştir.

Öğretmenler “ölçme-değerlendirme” alt teması hakkındaki görüşlerini *davranış problemi kaynaklı doğru veri alamama* kavramı ile açıklamışlardır.

Davranış problemi kaynaklı doğru veri alamamaya yönelik katılımcı ÖE4; “...proje kapsamında ölçme değerlendirmede öğrencinin güçlükleri otizmli çocuklar olduğu için davranış problemleri oluyor onunla ilgili sorunlar yaşanmaktadır...” şeklinde açıklamıştır.

Beylikdüzü İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına İlişkin Elde Edilen Önerilere İlişkin Bulgular

Elde edilen bulgulara göre öğretmenler program hakkındaki önerilerini etkinlik ve program alt temaları üzerinde durarak ifade etmişlerdir.

Öğretmenler “etkinlikler” alt teması hakkındaki görüşlerini *çoğaltılabilir* kavramı ile ifade etmişlerdir.

Çoğaltılmasına yönelik katılımcı ÖK1; “...etkinliklerin çoğaltılabilir olduğunu düşünüyorum...” ifadesini kullanmıştır.

Öğretmenler “program” alt teması hakkındaki görüşlerinde *öğrenci seviyesine uygunluk* kavramı üzerinde durmuşlardır.

Öğrenci seviyesine uygunluğa ilişkin katılımcı ÖK13; “...hedef ve davranışlar öğrenci öğrenme seviyelerine göre uyarlanabilir...” şeklinde ve katılımcı ÖK14; “...program öğrenci seviyelerine uyarlanırsa başarılı olur. Hedef ve amaçlananlar da başarılı olunabilir...” şeklinde önerilerini bildirmişlerdir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Beylikdüzü İş Uygulama Merkezi proje programı uygulayıcı öğretmenlerinin, program hakkındaki ifadeleri görüşlerinin olumlu düşünce, olumsuz düşünce ve öneri şeklinde üç temada gruplandırıldığını göstermiştir.

Bulgulardan ortaya çıkan en önemli konulardan biri öğretmen görüşlerinin olumlu düşüncelerde yoğunlaşmasıdır. Bu düşüncelerini de 8 alt tema ve her bir alt temanın altında kavramlarla ifade etmişlerdir.

Öğretmenler “programa genel bakış” 1. alt tema hakkındaki olumlu görüşlerini *bireysel ve yaşayarak öğrenme*; olumsuz görüşlerini *öğrenci seviyesine göre uyarlanamama, diğer programlara göre farklılık oluşturmama*; öneri temasında da *öğrenci seviyesine uygunluk* kavramları ile ifade etmişlerdir.

Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Bu bulgu okulda öğrencinin verilen görevleri kendinin yaparak yaşayarak öğrenmesinden motivasyonunun arttığı ve öğretimden haz aldığı olumlu düşüncesiyle, ayrıca uygulayıcıların çoğunluğunun sertifikalı olarak alanda çalışan öğretmenler olması nedeniyle programın öğrenci seviyesine ve hazır bulunuşluklarına uygun hale getirilmelerine de yer verilerek daha açık, anlaşılır yazılabileceği şeklinde yorumlanabilir. Pektaş (2016) tarafından yapılan çalışmada otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuk için hazırlanacak bireysel eğitim programları sayesinde, bu bireyin hayatını idame ettirecek düzeye gelmesinin sağlanabileceği, Öztürk ve Eratay (2010) tarafından yapılan çalışmada da eğitim uygulama okulunda görev yapan öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programının gerekli olduğuna inandıkları ifadeleri ile bulgu desteklenmektedir.

Erden'in (1998) hedeflerin gerçekleştirilecek nitelikte olup olmaması öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğu ile orantılıdır. Bununla birlikte eğitsel eleştiriye göre Eisner nasıl ki bir operayı ya da resmi uzmanı değerlendiriyorsa program değerlendirmeyi de alanında geniş bilgiye sahip alanının uzmanı olan kişiler tarafından yapılması gerektiğini belirtmesi ve Fleming'in (1970) dikey örgütlenmede içeriğin basitten karmaşığa, yakından uzağa, benzer olandan olmayana, somuttan soyuta sıralamasının başarıyı arttırdığını belirtilmektedir.

Öğretmenler *“programın kazanımları”* 2. alt tema hakkındaki görüşlerini *yeterli, işlevsel, başarılı, istihdama yönelik, sosyal hayata katılımı sağlayıcı, gelişimi destekleyici* kavramları ile ifade etmişlerdir.

Bu bulgu öğrencilerin gelişimin desteklediği, yeterli olduğu, sosyal hayata katılımı sağladığı, istihdama yönelik olduğu, başarılı ve işlevsel olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ailelerin çocuklarının kendileri dışında diğer bireylerle iletişim kurmaya başladıklarını, kendilerine verilen görevleri yapabilir hale geldiklerini ifade etmeleri ve mezun olan 20 öğrenciden 3 ünün stajyer olarak çalışma hayatına katılmaya başlamaları (Beylikdüzü Uygulama, 2017) bulguyu desteklemektedir.

Öğretmenler *“beceri”* 3. alt tema hakkındaki görüşlerini *mesleki beceri, öz bakım becerileri, bağımsızlık becerileri ve psikomotor beceri* kavramları üzerinde durmuşlardır.

Bu bulgu öğrencilerin yaptıkları baskıların, yapmaktan zevk aldıkları abaküs ve kalem yapımlarının, temizlik ve çamaşır işlemlerine yardımcı olmaları ile mesleki beceri kazandıkları; birlikte tuvalet, el yıkama, yemek saatlerinde diş fırçalama eylemlerini yerine getirmeleriyle bağımsızlık becerilerini kazandıkları şeklinde yorumlanabilir. Erden'in (1998) çalışmalarında da benzer şekilde

mesleki okullarda atölye derslerinde ilgili program hedeflerinin büyük bir kısmı psikomotor davranışlarla ilgilidir ve bireyin dengeli yaşama sürecine ilişkin fiziksel, sosyal vb. ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanamaması hedeflerin başarıllığı hakkında bize bilgi vermektedir ifadeleri yer almaktadır. Ailelerinin kendileri olmadan çocuklarının hayatlarını sürdürebilme deneyimlerini kazandıkları görüşleri ile öğrencilere programda bağımsızlık ve öz bakım becerilerinin kazandırıldığı da görülmektedir. Öğretmen görüşleri, programdaki öz bakım ve mesleki hedefler, aile görüşleri, çocuklarda yapılan gözlemler ile beceri alt temsında bulguların olumlu olduğu görüşü rahatlıkla ifade edilebilmektedir.

Öğretmenler “*program kapsamı*” 4. alt tema hakkındaki görüşlerinde *aileye destek, toplumsal farkındalık, olumlu davranış değişiklikleri* kavramlarının üzerinde durmuşlardır.

Program kapsamı alt temasına ait bulguda programın sadece öğrenci ile kısıtlı kalmayarak aileye destek olunması, davranış değişikliği ve toplumsal farkındalık oluşturulmasına da katkı sağladığı yorumu yapılabilmektedir. Ailelerle yapılan görüşmelerde programdan sonra çocuklarının okulda olduğu zamanlarda kendilerine ait sosyal hayatlarının oluştuğunu, bir kısmının bu sürede yeniden çalışma hayatına katıldığını, ailedeki diğer bireylere zaman ayırabildiklerini ve ayrı geçirilen zaman sonrasında çocuklarıyla bir araya gelince daha kaliteli ve yüksek motivasyonla zaman geçirdikleri ifadeleri öne çıkmaktadır. Ayrıca okulda ailelere verilen eğitimler ve yapılan aile paylaşım toplantıları ile yaşadıkları sorunların sadece kendilerinde olmadıklarını görmeleri, çözüm yolları üretirken tecrübe paylaşımı yaptıkları ve daha bilinçli ebeveynler olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Vardarcı (2011) tarafından yapılan araştırmalarda da otizmlili çocuğa sahip eğitim alan annelerin problem çözme becerilerinin arttığı ve umutsuzluk ve yalnızlık hislerinin azaldığı belirtilmektedir. Toplumda kendilerini rahat ifade edebildikleri, çocukları ile katıldıkları ortamlarda tepki yerine anlayışla karşılaştıklarını da ifade etmektedirler. Çocukların okula başlarken agresif, isteksiz, saldırgan, kendine ve çevreye zarar verici davranışlarda bulunurken hatta öğretmen seçiminde genellikle bu alana da dikkat edilirken program uygulanmasıyla çocuklarda agresiflik ve saldırganlıkların azaldığı, kendilerine ve çevrelerine zarar verme davranışlarında azalma olduğu gelişim raporlarından tespit edilebilmektedir. Tüm bu sonuçlar program kapsamı alt teması ile ilgili bulguların aileye, çocuğa ve toplumlu olumlu katkılarının olduğunu ve bu nedenle olumlu görüş olarak belirtilmesini desteklediğini göstermektedir.

Öğretmenler “*programın öğrenci gelişimi üzerine etkileri*” 5. alt tema hakkındaki görüşlerini *ilgi, isteklilik, okula devam etme, dikkat sürecinde iyileşme, planlı ve düzenli yaşama* kavramları ile ifade etmişlerdir.

Bu bulguda isteklilik, okula devam, planlı ve düzenli yaşama, dikkat süresi ve ilgi durumlarında olumlu gelişmeler yaşanırken; ergenlik ve beslenme alışkanlıklarında olumsuzluklar karşılaştığı yorumu yapılabilmektedir. Yapılan araştırmalarda Töret, Aykut, Babacan ve Özkubat (2014) eğitimle öğrencilerde dikkat süresinde belirgin düzeyde artış olduğu, Pektaş (2016) tekrar eden öğrenilen davranışların tekrarlayan olumsuz davranışların yerine geçtiği, iletişim becerilerini geliştirdiği, sosyalleştirerek iletişim kurma kabiliyetini geliştirdiği sonuçları yer almaktadır. Erden (1998) de çalışmasında eğitim bireye bir kazanç sağladıkça bireyin eğitim kuruma devam etmesi, istekliliği ve güdüsü artmaktadır ifadesine yer vermektedir. Çocukların devam çizelgelerinde okula devamlarının arttığı tespit edilmekle birlikte ailelerle yapılan görüşmelerde çocuklarının kendileri dışında kişilerle iletişim kurarak dışa dönüklük kazandığını, akranlarıyla iletişim kurabildiklerini, okula gitmek için istekli olup başlangıca göre zorluk çıkarmayarak servis saatinde kendilerinin hazır olduğunu, katıldıkları sosyal etkinlik ve ürettikleri ürünlerle mutlu olduklarını ifade etmeleri ile öğretmenlerinin öğrenci alt teması hakkındaki olumlu görüşleri desteklenmektedir. Bununla birlikte öğrencilerde özellikle başlangıç aşamasında ergenlik döneminde olmalarından dolayı uyumsuz ve saldırgan davranışlarının olduğu beslenme alışkanlıklarındaki aşırı yeme, pekiştireçte kullanılan beslenme maddelerini sürekli talep etme gibi davranışlarının olduğu gelişim raporlarında görülmektedir. Ancak sorunun genellikle öğretmen ve öğrenci arasındaki ikili diyaloga bağlı olarak gelişme gösterdiği ve çözümlendiği de yer almaktadır. Bu aşama öğretmenler tarafından programın olumsuz yönü olarak değerlendirilse de sorun yaşayan öğretmenlerin eğitim fakültesi mezunu olup lisans da özel eğitim alanında yetişmeyip katıldığı sertifika programı ile alanda hizmet veren öğretmenler olması öğretmenlerin alandaki yeterliliklerinden kaynaklandığını düşündürmektedir.

Öğretmenler “*programda yer alan etkinlikler*” 6. alt tema hakkındaki görüşlerini *okula uyum ve aidiyet, farklı ilgi alanlarına yönelme, yararlı* kavramları ile ifade etmişlerdir.

Bu bulguda uygulanan programda elde edilen ürünlere, çocukların kendini okulda yabancı hissetmeyerek benimsemelerine ve yaptıkları üretimlerin yanı sıra Beylikdüzü Belediyesi tarafından açılan nikah şekeri yapma gibi kurslara da katılım taleplerine bakılarak farklı ilgi alanları, aidiyet, yararlı olma olumlu düşünceleri olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda çocuklara daha yararlı olmak

adına etkinliklerin arttırılması talepleri de programın olumlu geri dönütü olarak yorumlanabilir. Erden (1998) çalışmasındaki programın değerlendirilmesinde cevap aranan iki sorudan biri eğitim programının amaçlarına öğretim programı, kol faaliyet, gezi programları, rehberlik vb. ile ulaşıp ulaşılamadığıdır ifadesi ile de bulgunun desteklenmesi mümkündür.

Öğretmenler “*programda yer alan uygulayıcı özellikleri*” 7. alt tema hakkındaki görüşlerini *eğitim, tecrübe ve bilgi paylaşımı, hassasiyet* kavramlarında açıklamışlardır.

Alanda uygulayıcı öğretmenlerin programda yer alan uygulayıcı özellikleri alt teması ile ilgili elde edilen bulguda eğitim, bilgi paylaşımı ve hassasiyetin önemli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Özellikle lisans eğitimleri özel eğitim alanından olan öğretmenlerin programa ve uygulanmasına karşı aşırı duyarlı ve istekli oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin tamamının zümre toplantılarına, bilgi paylaşımına ve ortak karar alıp uygulamaya önem verdiği en önemli tespittir. Erden (1998) de çalışmasında örgüt sürecinin de en önemli basamaklarından olan karar verme, iletişim, planlama, geliştirmenin programda yer alması; ayrıca eğitim programının alınan geri dönütlerle geliştirilmesi ve etkili bir biçimde uygulanmasının önemine vurgu yapmaktadır.

Öğretmenler “*ölçme-değerlendirme*” 8. alt tema hakkındaki görüşlerini *düzenli ve sistemli veri toplama, veri formu, gözlem ve gelişim raporu* kavramları ile açıklamışlardır.

Bu bulgudan ölçme değerlendirmede düzenli veri toplama, gözlem, gelişim raporları ve veri formunun önemli olmasının yanında davranış problemlerinden dolayı doğru veri alamamanın olumsuzluk oluşturduğu yorumu yapılabilir. Erden (1998) hedefe dayalı değerlendirme modeline baktığımızda psikomotor davranışlar ön plana çıkacaktır ki bu davranışlarda ürünün meydana gelip gelmediği ya da meydana gelen ürünün mükemmelliği ile ilgili gözlem formları kullanılmaktadır; Stufflebeam’e göre program hakkında düzenli ve sistematik veri toplanması, program ve öğretimle ilgili karar almada, süreç değerlendirmede ve program uygulamada alınacak kararlar için gereklidir der. Ayrıca çalışmada ölçme değerlendirmenin sürecin geneline yayılması, gözlemlerle gelişim raporları ve formlarla düzenli veri toplanması program hakkındaki olumlu görüşleri desteklemektedir ifadesine yer verir. Gözlem, psikomotor davranışların ölçümünde ve sınıftaki öğretim etkinlikleri hakkında veri sağlamak için kullanılır. Ancak; veri toplanan öğrencilerin OSB’li olması kendilerini rahat ifade edememesi, bazı alanlarda davranış problemlerinden dolayı düzenli veri alınamasa ya da sağlıklı gözlem sonuçları elde edilemese de uygulayıcı tek bir öğretmen tarafından bu konunun olumsuz olarak

Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri

değerlendirilmesi ve gözlem için bağımsız gözlemcilerden zümre öğretmenleri gibi destek talep edilmemiş olması olumsuz düşünce temasında yer alan bu bulgu ile netlik sağlamamaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmada ülkemizde orta ve ağır otizm spektrum bozukluğu tanımlı bireylere meslek kazandırmak ve iş hayatına katılımlarını sağlamak için sadece OSB'li çocuklara yönelik ilk ve tek eğitim veren Beylikdüzü Özel Eğitim ve İş Uygulama Okulunun proje programı hakkında öğretmen görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda elde edilen temel bulgu, öğretmenlerin programın esasları hakkında benzer görüşlere sahip olduklarıdır. Ancak; alt temalar yönünden öğretmen görüşlerinin kısmen de olsa farklılıklar gösterdiği görülmektedir.

Öğretmenlerin program hakkındaki görüşlerini ifadeleri olumlu düşünce, olumsuz düşünce ve öneri olarak sınıflanmıştır. Öğretmenlerin görüşleri olumlu düşünceler temasında program kapsamı, etkinlikler, beceri, programın öğrenci gelişimi üzerine etkileri, program kazanımları, programda yer alan uygulayıcı özellikleri, ölçme ve değerlendirme, programa genel bakış alt temaları ile sınıflanmıştır. Aynı şekilde proje program uygulayıcısı olan öğretmenlerin görüşleri olumsuz düşünceler temasında programın öğrenci gelişimi üzerine etkileri, ölçme ve değerlendirme, programa genel bakış alt temaları ile sınıflanmıştır. Öğretmenler program ile ilgili öneri teması hakkındaki görüşlerini ifade ederken Programda yer alan etkinlikler ve programa genel bakış alt temaları sınıflandırması oluşmuştur.

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda uygulayıcı ve araştırmacılara yapılacak öneriler aşağıdaki şekildedir.

- Uygulayıcılar için:

Okul için öğrenci alımı yapılmadan uygun gözlem süresi içeren hazırlık kurslarının olması, öğrencilerin bu süreçte değerlendirilerek alacakları eğitime bu doğrultuda karar verilmesi ve kursun oryantasyon için bir basamak olarak kullanılması,

Öğrencilerin ön bilgi, ihtiyaç ve kapasitelerini ayrıntılı belirleyerek her bireyin kendine özgü olduğu dikkate alınarak bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanması ve bu sürede alanda uzman kişilerden rehberlik alınması,

Programın uygulama ve değerlendirme kısımlarında alan uzmanı kişilerden bağımsız gözlemci olarak yararlanılması ve danışmanlık hizmeti alınması,

Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların zihinsel engelli eğitim merkezlerinde eğitim almaları yerine programları ile birlikte kendilerine özel planlanmış merkezlerde eğitim almalarının sağlanması,

Grup eğitimleri yerine birebir eğitimin öncelikli tutulması,

Merkezdeki eğitimin tamamlanmasından sonra istihdam olanaklarının da belirlenerek takibinin sağlanması önerilmektedir.

- Araştırmacılar için:

Alanda çalışma yapmaya karar vermeden önce alanla ilgili uzun süreli gözlem yapılması,

Çalışma öncesi ve çalışma arasında deneyimli alana hâkim uygulayıcılarla görüşmeler yapılması,

Özellikle basında yer alan olumsuz haberlerden dolayı uygulayıcılardaki kaygının giderilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Arshad, M. & Fitzgerald, M. (2004). Did Michelangelo (1475-1564) have high-functioning autism. *Journal of Medical Biography*, 12(2), 115-120.
- Ashoori, A. & Jankovic, J. (2007). Mozart's movements and behaviour: A case of Tourette's Syndrome? *Journal of Neurology, Neurosurgery and Psychiatry*, 78, 1171-1175.
- Aslan K. & Şahin S. (2015). Ülkemizde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda sosyal becerileri geliştirmeye yönelik yapılan güncel çalışmalar, *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(3), 1-18.
- Beylikdüzü Uygulama. (2017). *Beylikdüzü İş Uygulama Okulu Hakkında Kurumsal Bilgi*. <https://beylikduzuisuygulama.meb.k12.tr>, Erişim tarihi: 23.03.2017
- Darıca, N., Abidoğlu, Ü. & Gümüşcü, Ş. (2011). *Otizm ve Otistik Çocuklar* (5. baskı). Özgür.
- Doğangün, B. (2008). *Özel Eğitimi Gerektiren Psikiyatrik Durumlar*. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi, 62, 157-174.

Proje Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Eğitim Programına Yönelik Öğretmen
Görüşleri

- Erden, M. (1998). *Eğitimde Program Geliştirme* (3.baskı). Anı.
- Fleming, L. M. (1970). *Displays and Communication*. L. Erlbaum Associates.
- Güven, D. & Diken, İ. H. (2014). Otizm spektrum bozukluğu olan okul öncesi çocuklara yönelik sosyal beceri öğretim müdahaleleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(1), 19-38.
- James, I. (2003). Singular scientists. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 96, 36-39.
- MEB. (2017). Milli eğitim bakanlığı özel eğitim okul bilgileri. <http://orgm.meb.gov.tr/>, Erişim tarihi: 26.03.2017.
- MEB. (2020). Milli eğitim bakanlığı istatistikleri örgün eğitim verileri. <http://mebbis.meb.gov.tr/>, Erişim tarihi: 10.06.2020
- Motavalli-Mukaddes, N. (2018). *Otizm Spektrum Bozuklukları*. İstanbul Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Enstitüsü, nahitmotavalli.com
- Örgün Eğitim İstatistikleri. (2020). *Milli Eğitim Örgün Eğitim Öğrenci İstatistikleri*. <http://sgb.meb.gov.tr/>, Erişim tarihi: 10.06.2020
- Öztürk, C. Ç. & Eratay, E. (2010). Eğitim okuluna devam eden zihinsel engelli öğrencilerin öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı hakkında görüşlerinin belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10(2), 145-149.
- Pektaş, S. (2016). Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklarda müzik eğitiminin önemi. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 4(1), 95-110.
- Rakap, S., Birkan, B. & Kalkan, S. (2017). *Türkiye’de Otizm Spektrum Bozukluğu ve Özel Eğitim* (Rapor 2017). Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı.
- Resmi Gazete, 1 Temmuz 2005, Sayı:25868, s.5378.
- Tohum Otizm. (2020). Tohum otizm vakfı, ülkemizde otizm tanı verileri. <https://www.tohumotizm.org.tr/otizm/>, Erişim tarihi: 10.06.2020
- Töret, G. vd. (2014). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda akademik başarı düzeyleri üzerinde kendini izleme stratejisinin etkisinin incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 16(2), 125-145.

- Vardarcı, G. (2011). *Otistik Çocuklara Sahip Ailelere Uygulanan Aile Eğitim Programının, Aile İçi İletişim Becerilerine, Ailenin Problem Çözme Becerilerine ve Otistik Çocuklarıyla İlgili Algılarına Etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yin, R. K. (2017). *Durum Çalışması Araştırması* (İ. Günbayı, Çev. Edt.). Nobel. (Orijinal eserin yayın tarihi 2012).
- Ziçev. (2018). Zihinsel yetersiz çocukları yetiştirme ve koruma vakfı, engellilik sınıflandırması. <http://zicev.org.tr/>, Erişim tarihi: 08.04.2018